

הלכות ברבית הפרות סימן רב

קז באור הגולה

פ שם פנקסא לח
ע תוספות שם ושאר
פנקסים ק שם
פנקסא ר שם ופנקסא
קפא

והוציא מהם גרעיניהם, אפילו הכי לא נשפתיים ברכתו. ומכרף עליהם 'בורא פרי העץ' ולבסוף ברכה מעין שלש: הגה ופלי נה הוא הדין בלטרוערן (מא) הנקרא פאווידל"א¹ מכרכין עליהן 'בורא פרי העץ'. (מב) ויש אומרים לברך עליהם (יד) [יד] 'שהכל' (תיה סי' כ"ט וי"ב בשם הטור), וטוב לחש לכתחלה (מג) לברך 'שהכל', אבל אם ברח 'בורא פרי העץ' (מו) (מד) יצא, כי בן גראה עקר: ח² דבש (מה) הנזב מהתמרים מברך (מו) עליו (מז) 'שהכל'. וכן על צמשיקין היצואין מכל מיני פרות חוץ מזיתים וצנבים מברך 'שהכל': ט (מח) סופי (י) ענבים שאין מתפשלין לעולם, וכן על (יט) [*] הנוכלות, שהם תמרים (מט) * שבשלים ושורפים החם ויבשו,

שערי תשובה

קאלה רבה שכתב בשם ע"ז לברך שהכל ועץ גידאפנים כ"ש פנה: [יד] 'שהכל'. עץ בה"ט, ועץ בשירי כנה"ג ובתשובותיו סי' ס"ד מ"ש בזה: [*] הנוכלות. עץ בפנים קאידות ח"א סי' סה ובהקדמת ספר חקיתוסף ובשער אפרים סימן כג ובגדאפנים כ"ש וזהו דעת ת"ה, והנה דוקא בגדאפניות כגון פאווידל"א¹ שנתבשלו ונפוחו לגמרי, אבל בתמרים שנתמזכו לא פליג הח"ה וס"ל בהקדמ"ם דמברך כה"ע, עץ מ"א וע"ה: (טו) יצא. ט"ז האריך והעלה דהמברך לכתחלה כה"ע על הפאווידל"א של פלומי"א או קוש"ץ² אין עליו חשש ופיר עביר פיון שברכת כה"ע ל"ה מכלה על ברכת שהכל, ובכל יום אנו נוהגין לשמכשלין תפוחים עד שנתרסקו לגמרי שמכרכין עליהם כה"ע וכמ"ש סעיף יב: בין מבשלים וכו', ובראי הו' מרסקין ע"י הבשול ולית בואן ביהמכוש ברכה לכשלה. עכ"ל. והב"ח פסק דהמברך במעשי דבר על הפאווידל"א וכיצא בו שהם מרסקים לגמרי כה"א, ואם ברח כה"ע או שהכל יצא, ע"ש, ועין יראתו מה שהקשה על הט"ז ונעץ בס' אליה רבה שהשיג על ט"ז בעצן פאווידל"א ופסק דעת רמ"א: (טז) שהכל. דועה בעלמא הוא, דאין נקרא משקה אלא היוצא מהזיתים וצנבים בלבד: (יז) ענבים. וליד לבסר בס"ב דמברך עליו כה"א, שאני בסר דעומד לעשות ממנו משקה דאפשרי לעלות דהנה הו' שמכרכין עליו כה"ע משום הכי דיו דמורדין אותו מכלה א' ומברך כה"א, משא"כ בסופי ענבים שעומדים לעשות חזק לכן מברך שהכל: (יח) הנוכלות. עין יראתו שהאריך בזה:

באור הלכה

הרא"י בפסקי הלכות שלו, ובינו דכל אלו מיכת מהם פקדנא דאפלו נגדסקו לגמרי לא נשפתיים ברכתו, כדאי נקטינן פן לירנא, ובפרט דהאליה רבה מצד דגם רש"י מודה דירנא לטרמכ"ס. ומה שכתבתי במשנה ברוחה: ורק בפאווידל"א וכו', אף דהט"ז דעתו לירנא דאפלו לכתחלה יכול לברך 'בורא פרי העץ', הלבוש והמגדאפנים והאליה רבה והגרי"ו וחי"א פלם החייקו לירנא פסקס הרמ"א דאם נמות לגמרי ולא נבר צורתו כלל לברך 'שהכל' ונראיתו של הט"ז כבר דחתהו הסאורונים, עין ביראיתו ונהר שלום]. ומצאתי להרא"ה בחידושו על הר"ף שכתב בס"פ דאם נתרסק כל קף עד שצברה צורתו מברך 'שהכל' [וכן מוכח מאבדוקהם המוכא דמגן אברהם בסימן רה סעיף קטן ט, עין שם]; והגם דמסתברא בפשיטות דהנ"ל סובר פן מעקר הדין, מכל מקום אין לזוז מדברי הרמ"א שהחליט דנראה לו לעקר דאם ברח 'בורא פרי העץ' יצא: * שבשלים ושורפים וכו'. עין במשנה ברוחה בטה שכתבנו בשם יש מפלישים שפרשו דהוא מין תמרים שאין מתפשלין על האילן, ונראה איתן בעפר או בתבן להתחמם וכו'. ודע

אתמרים שנתרסקו, (מח) מכל מקום להלכה קימא לן דעצת המחבר דהיכא שממשן קנים לא נשפתיים ברכתו, ורק בפאווידל"א שאבד כל צורתו ולא נבר כלל מה הוא, או לכתחלה מברך 'שהכל'⁴⁷, ובהקדמת הרמ"א, דבברכה זו יצא על הכל דירעב⁴⁸ [ואכן לעצן ברכה אחרונה אין עצה אי אתרמי לעצן דברים שהיא משכבה מינים, וכדאיתא בסימן רח סעיף יג, דברכת 'בורא נפשות רבות' אינה פוטרת מעין שלש ולא מעין שלש פוטרת 'בורא נפשות רבות', אם לא שיאכל גם פרי משבעת המינים וגם דבר שברכתו 'בורא נפשות רבות' לפטור גם את זה מזה נפשו [פמ"ג]. ואם אין לו, גראה לי (מט) שייכל לברך מעין שלש⁴⁹, כי בן משמע מלשון הרמ"א דתופס לעקר הדין שברכתו 'פרי העץ': (מג) לברך 'שהכל'. וצ"ל פן מיני אגנע"ס ויגדע"ס ומאלינע"ס⁵⁰ וכיצא בזה, שסוף טין אוהן ומקחין אותם בדבש וצוקע"ר⁵¹, מכרכין עליהם (ג) 'שהכל', פיון שהם מרסקים ונמותים לגמרי ואבד מהם צורתם⁵², ובדעבר אם ברח עליהם ברכתו הראויה יצא⁵³: (מד) יצא. ואם רב⁵⁴ דרך אכילת אותן פרות הוא (נא) על-ידי רסוק, אף לכתחלה מברך ברכתו הראויה⁵⁵. בין לעצן פרי העץ או פרי האדמה, כגון מאכל שמכשלין מלועין, שקורין קירבע"ס⁵⁶, וכן אינגבערפ ושאר בשמים שחוקים⁵⁷ שאוכלין עם צוקע"ר, מכרכין 'בורא פרי האדמה'. ועין לקמן סימן רח סעיף ח בהג"ה מדינים אלו: ח (מה) הנזב מהתמרים. והוא הדין (נב) היוצא על-ידי בתישה וסחיטה: (מו) עליו 'שהכל'. דמה דכתיב בתורה "זית שמן ודבש" הנה תמרים היוצא מהן דבש, אבל דבש גופא וצה בעלמא היא ואינו בכלל פרי: (מז) על משקין היצואין וכו'. כגון יין תפוחים ובהאי גוונא, (נג) בין אי אתרמי שניצא מאליהן⁵⁸ ובין שניצא על-ידי בתישה (נד) וסחיטה, ברכתן 'שהכל'⁵⁹, דועה בעלמא הוא, דאין נקרא משקה אלא היוצא מן הזיתים והענבים בלבד⁶⁰: ט (מח) סופי ענבים. הנהו (נה) ענבים הנמצאים בגפנים בימות החורף, שאין מתפשלין לעולם ועושין מהם חמץ: (מט) שבשלים ושורפים וכו'. הנהו, שעל-ידי שרפת החם נתבשלו ונתבששו (נו) ונשתנו לקלקולא ורש"י.

שער הציון

(מה) הרומת הדשן ומגן אברהם: (מז) לבוש ומגן אברהם ואלה רבה: (מו) שירי כנסת הגדולה ועלת המיד ולחם המדות ונחלת צבי וסג"א. וכן מוכח בבית יוסף ותרומת הדשן: (מח) עין באור הלכה: (מט) אף דבפרי מגדים נשאר פנה בצריך עיון, הנראה לענינת דעתו סתמית: (נ) מאמר מרדכי ונשמת אדם בכלל נא: (נא) הגרי"ו וחי"א וכן מוכח בתרומת הדשן סימן כט: (נב) עין בית יוסף וס"ו והגרי"א: (נג) פן מיכת כפית יוסף וט"ז. ואם שנה הפרוח במים וקלט המים טעם הפרות, יתבאר בסעיף י. ועין לקמן בסימן רה סעיף קטן ו כגון דאברהם ובמשנה ברוחה שם: (נד) ואותן פרות שרוב אכילתן הוא על-ידי סחיטה, דעת תרשבי"א דמברך על מימי סחיטתן כמותן, אבל לדעת הרא"ש בכל גווי מברך 'שהכל', וכן פסק המחבר לקמן בסימן רה סעיף ג. עין שם בפרי מגדים והגרי"א, ואפשר דנק משמע ספקא סתם הכי, דברכת 'שהכל' בודאי יצא. אמר ר' מציאתי שכן פסק במאמר מרדכי. ונפקא מנה לעצן דיעבר, וצריך עיין⁶¹: (נה) רש"י חלק ק"ב: (נו) כגון אברהם: תרגום: 1 רבה — מקדמת 2 ספר. 3 קלפות תפוחים כקדחות. 4 שופים. 5 דבכונים. 6 פפוחי אברהם. 7 מיני פרות קטנים. 8 דלע"ז. 9 ונגביל.

הלכות ברבית הפרות סימן רב

באר הגולה 214

(ג) *מקרה 'שהכל': י (נא) שפרות ששרצן או בשלן במים, אף-על-פי שנקנס טעם הפרי במים אינו מקרה *על אותם המים (גב) אלא (יט) 'שהכל'. והנהא"ש כתב דאפשר (גב) שאם נקנס טעם הפרי במים מקרה 'בורא פרי העץ': יא *מי שרצת צמורות ותאנים או מי בשולם (גד) מקרה עליהם 'שהכל'.

באר היטב

(יט) **שהכל**. ולא דמי למיסלקא בסימן רה ס"ב, דהנהו בין רב אכילתו על ידי שליחה מרשליקתו כמותן משא"כ פרות דאין דרצן למשלקה או למשלקה אלא למיכלא בעניהו, כהנהו לא אמרין שיהא מימיהן כמותן, כ"י ברש"י. ודא אין דרצן אלא לטשלקניהו ולא למיכלא בעניהו, וכן אג"י נוהג ונקרא, כ"ח

משנה ברורה

(ז) ושארי מפרשים פשוט, ונזכרות הנה מן המרים שאין מתבשרין על האילן ואין נכשרין לאכילה, אלא תולשין אותן ומחממין אותן בעפר ומתבשרין, או נותנין אותן במחצלאות או בתבן להתחמם עד שיתבשרו: (ג) **מקרה 'שהכל'**. ואחרים 'בורא פירות רבות'. (ח) ולא דמי לסעיף ב גבי בסר דאפלו לא הגיע לכפול הלכך דמכריזין עליו 'בורא פרי האדמה', ומאי שניא סופי ענבים דמכריזין עליהם 'שהכל'? יש לומר, דשאני הים הענבים מעליא גיהוה (נט) אלא שלא נגמרו עדיין, מה שאין כן הכא דמקלקלים הם דאין עומדין אלא לחמץ, ולא עדיפי ממשקין שיוצאין מהן דברכסן רק 'שהכל'. וזהו גס-פן טעם השמפךשים בנזכרות המרים דמכריזין עליהן 'שהכל', דגריצי משאר מקרים, שאין מתבשרין על האילן לעולם: י (נא) **פרות ששרצן**. (ס) מצת לעת, דבזה רגילין לזון טעם במים: (גב) **אלא 'שהכל'**. ולא הוי אלא וזה בעלמא, כדלעיל סעיף ח. (סא) ולא דמי למאי דסלקא וזכר להו שלקי דמכריזין עליהו 'בורא פרי האדמה' ⁶¹, וכדלקמן בסימן רה סעיף ב, משום דהתם רב אכילת אותן ונקות הוא על-ידי שליחה ⁶², מה שאין כן הכא בפרות דלא דרכיהו למשלק או לכבשן אלא לאכלם בעין, לכן לא אמרין שיהיו שליחתן וקבישתן כמותן. (סב) מיהו, בפרות שרוב אכילתן הוא על-ידי בשול או בכישוה, מי שליחתן וקבישתן כמותן ומכריזין עליהו 'בורא פרי העץ' לכלי עצמא ⁶³. (סג) וכל זה בפרות שמתחלת נטיעתם נטעי להו אדעתא לאכלם מבשרים או כבושים, אבל בפרות שדרצן לאכלן חיים, רק שיש שמבשרין אותן ואחר-כך מבשרין אותן, אין מקרה על רצון לעולם רק 'שהכל', אף-על-גב דרצן בלן לבשרן קשה ובישן, מפל מקום תהלת נטיעתן לא נטעי להו אדעת לבישן אלא לאכלן חיים. (סד) ולענין פלוי"מ ⁶⁴ יבשים או קרשי"ו ⁶⁵, כתב התי"א דם דמדיניות שגולים שם תרבה, מסתמא נטעי להו ברבא אדעתא לבישן, ואס-פן ברכתן של רצון (סס) 'בורא פרי העץ': (ג) **שאם נקנס וכו'**. ורצה לומר, בשטועמין ומרגישין שיש טעם הפרי במים המתבשרין או השרייין, מכריזין 'בורא פרי העץ', ולא אמרין שאינו אלא טעם קלוש וזהו בעלמא כדאמרין בסעיף ח לענין סמיטת פרות, דיותר נקנס טעם הפרי במים על-ידי בשול מאלו סחט הפרי בעצמו כשהוא חי. ולענין הלכה פסקו האחרונים דלכתחלה לברך 'שהכל' ⁶⁶, ובדיעבד אם ברוך 'בורא פרי העץ' יצא. וענין בר"ה סעיף ב מה ששנינו לענינו: יא (נד) **מקרה עליהם 'שהכל'**. מידי ששוקה המים בפני עצמן, אבל אם אוכל הפרות עצמן

שערי תשובה

בה: [ט] **שהכל**. עכ"ט. וכן בפנים מאידך ח"ב סימן קצ שחוק דבריו שכתב ונשיב על השגת הש"י, וז"ל סיב בהו שם הוא נוהג לברך שגבל על קאנרי"ו וסרי"ע קמנהו העולם, וגם על שעקל"ו כתב בדברי יוסף סימן י"ד לברך שהכל וכן עמ"ד, ומיהו בפרות כגון תפוחים ואגסים גרדניות פלוי"מ ⁶⁷ ר"ה דמכריז בפה"ע

באר הגולה

דמכריז הלכות המורות על המשניות שמובא באלה רבה מבאר מקרי בהו שלא שמן בעפר, דאם שמן בעפר ונתבשר הוי לה כשאר פרות האילן ומכריז 'בורא פרי העץ'. אכן לפי זה, אמאי קרי לה בש"ס 'בושלי כמרא'. הלא כבושלי כמרא מקרה 'בורא פרי העץ': ודמך לומר שנקנת הש"ס שהוא עומד לבושלי כמרא, ועוד יש להביא ראיה כפוש רבנו תנאל שהובא בתוספות רבנו יהודה ובארור ור"ע שכתב שהוא פרות שאין נכשרין לאכילה כלל וכוונתן אותן בעפר להתבשר, ואס-פן לפי זה בהחלה על-פניהן שאין מכריזין עליו כלל כיון דאין ראויין לאכילה אפלו על-ידי החזק, ועל-כרחו מה שאמר הגמרא דמכריזין 'שהכל' הנה אחר שתקנס על-ידי חמור בעפר וכהאי גוונא, ומצאתי באלה רבה סימן רד בשם הר"ש, שגם הוא סובר כן לדינא דלאחר שכתב בעפר אפלו הוי איתו מקרה רק 'שהכל', אמנם אחר זה ראיתי בספר מגן אברהם שכתב בשם תשובת פנים מאידך חלק א סימן סה וגם הוא מציד כן בשול על-ידי חמור בעפר או בתבן וכדומה מהני לברך 'בורא פרי העץ', אך לא הביא ראיה לזה, ענין שם, ולפניו צריך שיהיו. ודע עוד, דהרמב"ם בפרוש המשנה פירש על נזכרות: הפרות שנפלו מן האילן פנים קדם שיתבשרו, וכן כתב רמ"י וזה לשונו: הפרות שנקלו קדם בשולן ונאכלו כתב גס-פן בעין זה וזה לשונו: שהשינו או נפלו קדם שישולן, והטור בסימן רד כתב על נזכרות: מין המרים שאין מתבשרין על האילן, ומשמע מזה דדוקא מין המרים רעים שאין יכולין להתבשר על האילן, אבל סתם המרים שהשינו או נפלו קדם בשולם לא נשתנית ברכתן משום זה, ואזיל לטעמא בסימן רב סעיף ב דשאר כל האילנות חשיב פרי שלחן משויצאו אף שלא נגמר עדיין בשולן כלל. ונזכר לומר דלפיכך השמיט המחבר בפנים את דעת הרמב"ם ותלמידיו רבנו יונה בזה, משום דאזיל לטעמא בסימן רב דפסק בשאר כל האילנות משויצאו חשיב פרי, ומה לי אם השרין בעצמו או נפלו כמילא (שוב מצאתי בבית-מאיר שכתב גס-פן, דלפיכך תמה הבית-יוסף על הר"י שכתב דנזכרות הנה שלא נגמר בשולו, משום דאזיל לטעמא, ואמנם לפי מה שהערינו שם דין זה אינו בדרוש ⁶⁸), ממילא אם נפלו טעמא קדם בשולן גס-פן אפטר דמכריז 'שהכל'. אחר-כך מצאתי בנשמת-אדם שהעיר גס-פן מסעיף ה"ל: * **מקרה 'שהכל'**. דע דמבאר בש"ס למסקנא דהמרים שנופלין מן האילן מחמת רוח, פירי מעליא גיהוה ומכריז עליהו 'בורא פרי העץ', וכן כתב רבנו תנאל, מוכא באור ור"ע ונדברי רש"י באלפסי במשנה שם אינו מדקדק, ע"ש, וכן כתב הגר"א. ואם נפלו קדם שנתבשרו, ענין מה שכתבנו מקדם דהלוי זה בדיעות, ולכתחלה יותר טוב לברך 'שהכל' אם ראויין לאכילה קצת ⁶⁹, ובדיעבד אם ברך 'בורא פרי העץ' יצא: * **על אותם המים וכו'**. ששמע דעל הפרות גופא מכריז עליהן ברבה טראויה להן, וכן מוכח בסגור-אברהם בשם הרשב"א, ואם-כרחו דמידי שטובים לאכל בין חיים בין מתבשרין, דאי לא הוי מכריזין גס עליהן רק 'שהכל', ובמבאר לקמן בסעיף יב, ענין שם במשנה ברורה, ואפלו הוי לענין היטב לא אמרין שיהא מימיהן כמותן, אם לא שיהא רב אכילת אותן הפרות על-ידי הבשול: כן צריך לבאר דברי השלחן-ערוך. וראיה ברורה לדבר, דהרי תפוחים איתא בסעיף יב דטובים

שער הדין

(ז) הדרוה ותוספות רבנו יהודה ותוספי הרא"ש ואור ור"ע בשם ר"ח ור"ש פ"ק א דמאי וטור לקמן בסימן רד, וכן הסכים הגר"א לדינא, ומשמע לכאורה מזה דלפי זה דין השלחן-ערוך שהוא לפרוש רש"י אינו מכריז לדינא, ובאלה רבה כתב דשניהם אמת וכן כתב הבית-מאיר, ובאמת רש"י לאו יחידא הוא כזה, דגם רא"ז פירש כן וכן בתוספות רבנו יהודה הנ"ל בשם רבו וכן הפרוש ראשון המוכח בר"ש, ענין שם: (ח) אחרונים: (ט) ענין לציל בסעיף ב בבאר הגולה מה שכתבנו שם לענין זה ולענין שאר אילנות: (ס) על-תמיה, וכן מצד באלה רבה וכן מוכח בהג"א, ומפל מקום נראה לי דהלוי לפי טבע דבר הנכבש, דאין ראויין פניה דברים נכבשין שאינם נותנים טעם גמור במצת לצת, והכא פירא שצריך יותר ממצת לצת, דאז דעת הרא"ש הוא דמכריז 'בורא פרי העץ', וענין באלה רבה: (סא) נשכ"א ויגן-אברהם: (סב) מגן-אברהם ושא"ש: (סג) מגן-אברהם ואלה רבה ומאמר מרדכי, ולא כפ"ח: (סד) דעת הש"י בזה דדרכה למיכל על-ידי בשול וכן הוא גס-פן דעת אלה רבה, אף דלענין תפוחים ואגסים אפשר דסבר הש"י גס-פן בהפגן-אברהם, ואפשר דלפי זה גם הפגן-אברהם יודה לזה, אמנם בפרי-מגדים משמע דלדעת הפגן-אברהם אפלו כמי פלוי"מ ⁷⁰ גס-פן ברכתן 'שהכל', והנכון לנהג כמו שהעתיק מהמחברים: (סס) ולענין רוב של ויפריעניל"ט קרשי"ו ⁷¹, ענין בתי-אדם ⁷².

תקנים: 1 קפה. 2 תה. 3 שוקולד. 4 שוויס. 5 דבדבנים. 6 דבדבנים משגנים.

הלכות ברכת הפרות סימן רב

ביאורים ומוספים

[ביה"ל ד"ה שבשלם ושרפם]

ואמנם לפי מה שהענינו שם דין זה אינו כדור⁵⁹.

היא לצורך שתיית מי הבישול ולא לצורך אכילת השלקות עצמם
[וכמו שכתב במשנ"ב לקמן (סי' רה ס"ק ו') שמברכים על מי
השלקות כברכת השלקות רק כשמבשלים כדי לאכול אף את
השלקות, וראה מה שכתבנו שם]. והביאו דבריו להלכה בשו"ת
שבות יעקב (ח"ב סי' ה') ובשו"ע הרב (סי"ב). וראה באר היטב
ושערי תשובה (סי' יט) וכף החיים (סי' ע'). שהביאו את דעות
הפוסקים בענין זה.

ומים שבישול בהם עשב תבלין כגון אניס, כתב לקמן (סי' רד ס"ק
כב) שמברך עליהם 'בורא פרי הארמה', כיון שהוא עומד לכך
שיטעים את הדבר שמתבשל בו. וראה בשו"ע הרב (שם) שביאר
שו"ת עיקר הפירוש ולא יצא מתורת אוכל לגמרי, ובשו"ת פנים
מאירות (ח"ב סי' קצ) כתב שיתכן שהחילוק בין תה לאניס הוא
שאניס נחשב פרי לפני שמבשלים אותו, מה שאין כן עלי תה.

[שעה"צ ס"ק סה]

הלענין רטב של גפרעגילט"ע קרש"ן, עין בפי"א דא"ס⁶⁴.

64) שכתב (כלל נב ס"ד). שבמקום שאינם גרלים אלא מעט, יש
לומר שנוטעים אותם בעיקר לאוכלם חיים ולא מבושלים ואם כן
ראוי לברך עליהם 'שהכל', אלא שכיון שיתכן שנוטעים אותם גם
ע"מ לבשלם ראוי להזהר שלא לשנות את הרוטב לבד. ובמדינות
שיש בהם הרבה חובדנים בשיעור המספיק לאוכלם חיים
ומבושלים, כתב בשו"ת אגרות משה (אורח ח"א סי' סא) שאף
שעיקר אכילתם כשהם חיים, מ"מ כיון שגם מבשלים אותם כדי
שיעמדו כל השנה וכדו', מסתבר שיש להחשיבם גם כפירות
שנוטעים על דעת לבשלם, ולכן יש לברך גם על הרוטב 'בורא פרי
העץ'.

[משנ"ב ס"ק נג]

דלכתחלה יברך 'שהכל'⁶⁵.

65) ואף אם בירך לפני כן 'בורא פרי העץ' על פרי אחר, הורה
הגרש"ז אויערבך (הליכות יצחק ברכות סי' כא אות א) שיכול
לברך על המרק 'שהכל', שכיון שדרסו לברך על המרק 'שהכל',
שוב אין בדעתו כשעת ברכת הפרי לפטור את המרק. אמנם לענין
מי שברך 'בורא פרי העץ' על פרי ולאחר מכן בא לאכול שוקולד
[שיש צד שברכתו הראויה היא 'בורא פרי העץ', ראה מה שכתבנו
לקמן סי' רג ס"ק יג], דעתו (ביצחק יקרא ס"ז) שיברך 'שהכל' על
מאכל אחר כדי לפטור את השוקולד [וראה מה שכתבנו בסי' רג
שם שתמזה מדוע אין מברכים על השוקולד 'בורא פרי העץ', שהיא
לכאורה הברכה הראויה]. ודעת הגר"ש אלישיב (חא"ת הברכה
פי"ג) שכדי לצאת מהספק יש להקדים לברך על השוקולד 'שהכל',
ולאחר מכן לברך 'בורא פרי העץ' על הפרי. ובשו"ת אור לציון
(ח"ב פמ"ו תשובה לו) כתב לענין מי שברך על תפוז 'בורא פרי
העץ' ובא לשנות אחר כך מיץ תפוזים, שאינו יכול לברך 'שהכל',
על המיץ מחשש שמא נפטר בברכת 'בורא פרי העץ', ומטעם זה
כתב שם שעליו להקדים לברך 'שהכל' על המיץ ורק לאחר מכן
לאכול את התפוז.

59) שם בביה"ל (ס"ב ד"ה ושאר) כתב, שלכאורה יש לנהוג כדעת
הגר"א ופנים מאירות [ושכן נראה דעת הרמב"ם], שגם בשאר
אילנות השיעור לברך 'בורא פרי העץ' הוא משיגיעו לעונת
המעשרות, אלא שהנהוג כש"ע אין למחות בידו.

[ביה"ל ד"ה מבור 'שהכל']

ולכתחלה יותר טוב לברך 'שהכל' אם ראויין לאכילה קצת⁶⁰.

60) וכמו שכתב לעיל (ס"ק יח, וביה"ל ס"ב ד"ה ושאר) שכל הפירות
קודם שנתבשלו, אם ראויים לאכילה רק על ידי הדחק, אין לברך
את ברכתם הראויה, אלא אם כן בישלם או מיתקם באור [וכדעת
החיי אדם והעוללות אפרים, ודלא כדעת השו"ע שם].

[משנ"ב ס"ק נב]

דמברכין עליהו 'בורא פרי הארמה'⁶¹ וכו', דהתם רב אכילת אותן
ירקות הוא על-ידי שליקה⁶² וכו', ומברך עליהו 'בורא פרי העץ' לכלי
עלמא⁶³.

61) אמנם לענין ברכה אחרונה, כתב בשו"ת אגרות משה (אורח
ח"א סי' עה) שפשוט ששיעורם ברביעית [וכשאר משקין]. וכן
משמע במשנ"ב לקמן (סי' רד ס"ק א) שהביא שהחיי אדם מסתפק
באופן שאוכל את המי שלקות עם פת, שיש לדון האם מצטרף
הרוטב למאכל [ומשמע שאם אוכלו בפני עצמו בודאי שאינו מברך
כברכת המאכל]. וכן מבואר בפמ"ג (שם א"א ס"ק א) שדינו
כמשקה [אלא שכתב שלענין צירוף עם מאכל תלוי הדבר בדעות
המובאות בשו"ע שם (ס"א) האם שיעור ברכה אחרונה לשתייה
הוא כזית, ואז שווה בשיעורו למאכל ומצטרף עמו, או ששיעורו
ברביעית, ואינו מצטרף למאכל]. וראה מה שכתבנו שם הע' 2,
ובסי' רה ס"ק ח. וראה עוד ביה"ל להלן סי"א ד"ה בתוך.

62) ומה שכתב כאן שרוב אכילתם על ידי בישול, כתב לקמן (סי'
רה ס"ק ח) דהיינו שכן מנהג רוב אנשי העיר. וכן כתב החזו"א
(אורח סי' לג ס"ק ה ד"ה יש ד"ה ובכל) לגבי פרי שדרך לסוחטו,
שא"צ רוב העולם אלא די בזה שנהוג במקומו לעשות כן, אלא
שכל זה בתנאי שאם היו כל העולם נמצאים בתנאי מקום זה היו
גם כן סוחטים את הפרי. [וראה מה שהובא בשמו לעיל בס"ק מז].

63) ואף שכן ההלכה, כתב בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ב סי' כה)
שמנהג העולם לברך אף עליהם 'שהכל', כיון שנהנה מהם בדרך
שתייה, וכשיטת תוס' (ברכות ל"ח, א ד"ה האי), המובאת בבאור
הגר"א לעיל (ס"ד).

ואם הכבישה לא נעשתה גם עבור המים אלא רק עבור הירקות,
כתב לקמן (סי' רה ס"ק ח) שמברך על המים 'שהכל'.

ולענין קפה ותה, שמברכים עליהם 'שהכל' אף שהדרך לבשלם
והיה מן הדין לברך עליהם ברכת הפרי, כתב בשו"ת פרח מטה
אהרן (ח"א סי' מ) שטעם הדבר הוא, משום שכל מטרת הבישול

הַלְכוֹת בְּרַכַּת הַפִּירוֹת סִימָן רב

ביאורים ומוספים

[ביה"ל ד"ה על אותם המים]

עין קמנן-אברהם קסינן דה סניף ב⁶⁶.

66) שכתב שאין מברכים על מי שלקות כברכת השלקות אלא אם שלקו את הירקות גם בכדי לאכול אותם ולא רק לצורך מימיהם, וכן כתב במשנ"ב לקמן (סי' רח"ס"ק י) שמטעם זה מברכים על משקין שעושים בפסח מתפוחים 'שהבל'.

[משנ"ב ס"ק נז]

אָלֶּא-אֶם-כֵּן מְשַׁקֵּן וְהַפְרִיָּד מְהַצְמוּקִים⁶⁷.

67) אמנם לענין קידוש, משמע מסתימת דבריו לקמן (סי' רעב ס"ק טו) שבלא נשתהו שלשה ימים לא מועיל אפילו משיכה.

ולענין רסק ענבים, הורה הגר"ש אלישיב (שכות יצחק פכח עמ' קכד, וזאת הברכה פי"ב עמ' 116) שאינו נחשב לין עד שיסנן את המיץ מבשר הפרי, וכמו שכתב השו"ע (י"ד סי' קכג ס"ז) בדיון מגע עכו"ם, ולכן אלו המכנינים מיץ ענבים ביתי על ידי ריסוק ענבים בבלנדר, יזהרו לסנן את המיץ מבשר הפרי, ולא יברכו 'בורא פרי הגפן' בשנמצאים יחד כמו רסק.

[ביה"ל ד"ה בתוך]

אין צליקם שם מְשַׁקֵּה אָלֶּא קְרֻטב הַפִּירוֹת⁶⁸.

68) וכן מי ששתה יין ובא לשתות מי תאנים, כתב המג"א (סי' רד ס"ק יז) שאין ברכת היין פוטרם מברכה אף על פי שפוטרת שאר

משקין, מפני שלדעת הסוברים שברכתם היא 'על העץ ועל פרי העץ', אין הם נחשבים כמשקה אלא כפרי, מאידך הפמ"ג (סי' רב א"א ס"ק כו) כתב, שכל ששותה אותם דרך משקה, נחשבים הם כמשקה לענין זה שהיין פוטרם. ובשו"ת שבט הלוי (ח"ח סי' קסו) כתב, שאף שמסביר נראה שנפטרים, שכיון שטעם היין שייך פוטר כל מיני משקים הוא משום שהיין הוא ראש לכל המשקים, אם כן מה איכפת לנו מדי ברכת אותם משקים, שהרי ס"ס תורת משקים עליהם, מ"מ א"א לחלוק מכח סברא על דברי המג"א. אך שוב כתב (ח"י סי' מב אות י) שראה שבפמ"ג מבואר כסברתו. דעת הגר"ש אלישיב (שיעורי מסכת ברכות עמ' תנב), לענין מי שלקות שברכתם 'בורא פרי האדמה' או 'בורא פרי העץ', שאין היין פוטרם כיון שיש להם דין של פרי. [ולענין שיעור ברכה אחרונה בשתיית משקין אלו, ראה מה שכתבנו לעיל ס"ק נב].

ואם שתה מי בישול של פירות שאינם משבעת המינים, ואכל גם כן פירות משבעת המינים, כתב הכף החיים (ס"ק עג) שיברך בתחילה 'בורא נפשות' על מי הפירות ואחר כך 'מעין שלש' על הפירות, שאם יברך 'מעין שלש' בתחילה, שוב אינו יכול לברך אחר כך 'בורא נפשות', כיון שלפי הסוברים שדין המי פירות כפרי, כבר נפטר במה שהזכיר 'על הפירות' בברכת 'מעין שלש', כמבואר בשו"ע לקמן (סי' רח"ס"ג). אך אם שכח וברך 'מעין שלש', ישתה מים או שיאכל דבר שברכתו אחרונה 'בורא נפשות', ויכוון לפטור גם אותם, ואם אי אפשר ירהרר בלבו ברכת 'בורא נפשות'.

הלכות ברכת הפרות סימן רב

באר הגולה קח

ב שם ביה"ח

ויוצא גם (כ) להרא"ש, אבל בברכה שלאחריהם יש להסתפק אם מברך 'בורא נפשות' או אם מברך ברכה אחת מעין שלש כהרא"ש. ולכן ירא שמים לא ישתה (נו) אלא *בתוך הסעודה, או יאכל *פרי משבעה מינים וגם *ישתה מים כדי שיצטרף לברך *ברכה אחת מעין שלש *ו'בורא נפשות'. (נו) ב'נאם (נא) [נא] משך המים והבדילם מהצמחים, הנה לה יין ומברך עליו 'בורא פרי הגפן' (נח) וברכה אחת מעין שלש; והוא שיהיו צמחים בהם ללוחית (נט) שאם ידרוך אותם יצא מהם דבשן,

שערי תשובה

ועין בשו"ת שש"ש צדקה סוף סימן ב: [נא] משך. עבה"ט. ועין בבר"י ומצ"ב סימן ע"ב שם שער הטהרה סימן מא סוכר דלא בצי המטה, מ"מ כ"מ פ"ק ח מהל' מ"א ב'אר דצי המטה, ע"ט, ועין לקמן סימן רד סוף ה' מ"מ מוקד' הבכ"ש ב"ב, ע"ש:

אבל בהלכ"ט סי' ט ובתשובת פנים מאירות סי' צה כתבו דמדינא יש לברך בפה"א אלא שנהגו לברך שהכל, ע"ש (ועין בס' ב'ח'א, ואחריו בג"ד, עין סי' רד סי' מ"ש: (כ) להרא"ש, דעל גלם אם אמר שהכל יצא, ומיהו אם אכל תחלה פרי וברך בפה"ע צ"ע אם יברך שנית על המרק שהכל, ולכן ישתה ד"א תחלה לברך שהכל, מ"א. וצ"ח של פרות שנקבשו בגוף אוגר'ק"ס או קומפ"ש"ט שקורין זוג"ר קרוי"ט אין לברך רק שהכל דהא לא נקבשו להוציא מימיהן, ע"ז: (נא) משך. ד"ל הרב"י: דוקא קשהמזיקים מערכים עם המים, דאם נקבשו המים מהצמחים

באר הגולה

לאכל בין תיין בין מבשלין, ואפלי הכי כתב הרשב"א דהדין לענין מימיהן דמברכין 'שהכל' משום דדרכן לאכל תיין ולא לשלוק, עין שם, והוא בעל כרחך משום דלענין מימיהן צריך שתהא רגל עומדין לכה דוקא ונאזיל דלחש"ב"א אף כשדרכן לאכל מבשלין כמו תיין דשתה גם כן מודה להרא"ש דמדינא לברך 'בורא פרי העץ', ולא תחלק רק כשטובין לאכל מבשלין אבל דרכן לאכל רק תיין, מה שאין כן בזה, ועין שם ברשב"א דחידושי פוענן מ"שלקות, דכל הסוגיא שם, דמשמע קצת כדבריו אלה. [דע עוד, דגם הרא"ש שסובר דלעולם מברכין על מימיהן 'בורא פרי העץ', הנה דאין צריך שיהיה רב אכילתו על-ידי בשול, אבל על-ידי פנים בענין שיהיו טובים לאכל בין תיין ובין מבשלין, דאי טובים לאכל רק תיין, גם על הפרות גופא אין מברכין רק 'שהכל' כשאוכלן כשהן מבשלין, ודלמאם כספ"ר יב דמשנה ברוכה, ולפי זה פשוט דעל פי שרת פפוחים [שקורין ע"ל קורא"ס] אין לברך עליהם לז"ל עלמא רק 'שהכל', דהפפוחים גופא אין דרך אכילתן כשהן שרייין, דמתקלקלים על-ידיהן ומברכין עליהן 'שהכל', ומימיהן לא צריך מהן; ומלכ"ר טעם זה עוד טעם דברכתו 'שהכל', עין במגן אברהם בסימן זה סוף פ"ב, וכן פסק התי"א: * בתוך הסעודה, ורצה לומר, ולא יצטרף לברכה אחרונה, דברכת-הפיון פוטרנו, אבל ברכה ראשונה 'שהכל' יצטרף לז"ל עלמא, ואפילו לכת"ש"א, דאי לא הכי מא פסקתה [הלא על-ידיהן יהיה ספק בברכה ראשונה], ואף-על-גב דבסימן קודם דעה הרבה דסוסיס דאין צריך לברך על המים ועל המשקין בתוך הסעודה, ואם כן להרשב"א לכאורה לא יצטרף לברך עליו ברכה ראשונה; אבל באמת נראה דאף להרשב"א אין עליהם שם משקה אלא כרוב הפרות⁶⁶ וקוהו כפרות בתוך הסעודה לענין ברכה, ורק משום דדרכן לאכל רק תיין, סבירא לה דכשמבשלין מברך על רטון 'שהכל': * פרי משבעה מינים. נראה דהוא הדין אם יטעם קצת מהצמחים ומהתאנים גופא, והסובר מ"ר מצ"א ששניהן מי הצמחים לחודא, כמו שכתבנו בסשנה ברוכה, ומה שכתב המגן אברהם דמ"ר שאוכל הצמחים עם המים אין כונתו שאוכלן ביחד, דאם-כן לז"ל עלמא לא הנה מברך אפילו 'שהכל', דנעשה המים ספלין להצמחים, כמ' שכתבתי במשנה ברוכה, אלא כונתו דמ"ר שכתב ששנה הצמחים במים הנה דעתו לאכל עם הצמחים, ועל-כן חזרת חק על מי הצמחים, וכן משמע מסיים דברי המגן אברהם שם, עין שם, וכן מוכח בהג"י: * ישתה מים וכ"ר. מ"ר שהוא צמא קצת למים, דאי אינו רוצה לשתות כלל אין לברך על המים, כמו שכתבתי לקמן בסימן רד סוף ז', עין שם: * ברכה אחת מעין שלש וכ"ר. עין בפר"מ דמ"ר שפצוד דברך המצין שלש קדם, דהיא חשוכה: * ו'בורא נפשות'. ואם אין לו אלו דברים לפטר את המי-פרות, דעת הפוסק הגדולה שמברך 'בורא נפשות ובות' וד"ו, וטעמו עין במגן אברהם סוף סימן רח מה שכתבנו ב"אן דאין זה פתנה, דאין לו להוסיף ב"סח

שער העיין

(טו) עין במגן אברהם סוף פ"ב, ומשמע לכאורה מדבריו דלהרשב"א אינו נפטר מפרות על-ידי ברכת הפרות. אבל באמת קשה, דלמה לא יחשב המים כספל לגבי הפרי? וצ"ל כן נראה לי דכונת המגן אברהם שיהיה ע"ר כונתו לשתות המים, ורק בוד על פרי אחת מהפרות שכתב, דבא"ן זה לא נעשה המים ספלין, אבל אם אוכל הפרות ושתה אחר-כך גם המרק בדרך העולם, לז"ל עלמא נעשה המים ספלין להן אף להרשב"א, והשלחן-ערוך מ"ר בשוטה המים בפני עצמן, ואפילו אם נאמר דכונת המגן אברהם שלא דבריו, מל' מ"מ לעניות דעתי נראה לתלך כמו שכתבנו, וכן מוכח מהג"י. וצ"ח ב"ר דלברכו מברך הת"ח' שפשוט הא דקאמר רב פ"א מ"י סלקא כסלקא" קאי על דרך זה שאוכל ושותה ביחד, דנעשה המים ספלין להם, עין שם, ואף שפורשו הוא דלא כשיטתו וכל הפוסקים, אבל בענין סכנה דהמים נעשו ספלין לא כענין מי שחלק עליו: (סו) מגן אברהם ועוד פוסקים הנ"ל: (כח) וכן מוכח בעלת-המדי דהוא כפשוטה, וכן משמע עלן תלבוש: (טז) ובהקד"ש שלום כתב לחלק בא"ן אחר, דבכתשן וחסטן, באמת לא בעינו שימרישן, אבל הכא ששראן בעלמא לא ה"ר יין עד שימרישן, עין שם: תרגום: 1 קפה. 2 תה. 3 תלפונים. 4 דריב כבוש.

באר היטב

מ"א, וכ"פ הע"ת דפרות שרוב אכילתם במבשיל ודאי מים שלהם כמותן, שאם הם פרי האדמה מברכין בפה"א ואם הם פרי העץ מברכין בפה"ע, ומ"א מספק בזה, ועל קאנ"י וט"ח ע"י מברך שהכל, פרוה"משה אהרן ח"א סימן מ, וכ"פ בתשובת שכות"ע ח"ב סי' ה' שמברכין שהכל על הקאנ"י ועל הסה"ע, אבל בהלכ"ט סי' ט ובתשובת פנים מאירות סי' צה כתבו דמדינא יש לברך בפה"א אלא שנהגו לברך שהכל, ע"ש (ועין בס' ב'ח'א, ואחריו בג"ד, עין סי' רד סי' מ"ש: (כ) להרא"ש, דעל גלם אם אמר שהכל יצא, ומיהו אם אכל תחלה פרי וברך בפה"ע צ"ע אם יברך שנית על המרק שהכל, ולכן ישתה ד"א תחלה לברך שהכל, מ"א. וצ"ח של פרות שנקבשו בגוף אוגר'ק"ס או קומפ"ש"ט שקורין זוג"ר קרוי"ט אין לברך רק שהכל דהא לא נקבשו להוציא מימיהן, ע"ז: (נא) משך. ד"ל הרב"י: דוקא קשהמזיקים מערכים עם המים, דאם נקבשו המים מהצמחים

משנה ברוכה

ולשתה המים גם-כן, (כו) מסתברא דלכלי עלמא אין צריך לברך עליהם לא ברכה ראשונה ולא אחרונה, דנעשה ספל להפרי. (סו) ואם ע"ר כונתו בשביל המים, ואכל אינה מהפרות מתחלה וברך 'בורא פרי העץ', צריך עיין אם יברך שנית על המרק 'שהכל', דלהרא"ש פ"ר יצא בברכת 'פרי העץ', ועל-כן יברך על דבר אחר תחלה 'שהכל': (נח) להרא"ש, קאי על סוף הקודם דהביא פלגמא בזה, וקאמר דלמעשה פשוט דנקטינן כדעה ראשונה לברך 'שהכל' דיוצא בזה גם לדעת הרא"ש, דהא בלאו הכי על כל הדברים אם אמר 'שהכל' יצא, וברכה אחרונה גם-כן אין נפקא מזה בכל הפרות, דהא ברכה אחרונה שלחן אינה אלא 'בורא נפשות ובות', אבל בפרות של שבעה מינים, כגון צמחים ותאנים, שמברכין עליהם באחרונה מעין שלש, בזה יש להסתפק היכי נעבדי, דאם יש להמים דין הפרי יש לברך עליו מעין שלש באחרונה, ואם אין להם דין הפרי בעצמם אין לברך עליו אלא 'בורא נפשות', ובאלו אין האחת פוטרת חברתה אפילו דיעבד: (נו) אלא ברוך הסעודה. דברכת-הפיון פוטרת ברכה שלאחריהם, בין שתהה מעין שלש בין שתהה 'בורא נפשות ובות': (נז) ואם משך וכ"ר. פרוש: הא דהשוינו צמחים לתאנים אינו אלא כשהיו מערכים הצמחים עם הרטב, דע"ז שם ר"ט ומרק עליהם, אבל בשמש המים מן הצמחים ה"ר לה המים יין גמור ומברך עליהם 'בורא פרי הגפן'. ודעת המגן אברהם, דלאו דוקא במשיכה נעשה יין, אלא אפילו כשמערכים, כל שלא שראן אדעתא לאכל הצמחים רק למשך ולשתות המים, אפילו שתה מהכלי כשמערכים ביחד דין יין יש לו. והמגן אברהם מפרשו (סח) כפשוטה דדוקא בשמשך. (טט) אלא דמ"ר בשלא נשרה ע"ז ג' זמים, ולכן אין לו דין יין לענין ברכת 'בורא פרי הגפן' אלא-אם-כן מ"שן והקדינן מהצמחים⁶⁷: (נח) וברכה אחת וכ"ר. הנהו 'על הגפן ועל פרי הגפן', ועין באחרונים, דאפילו לא רמזי ג' ואתא ד', והשעם, דכיון שהצמחים פים, כח הפרי העומד בתוכן נוהן טעם תנן: (נט) שאם ידרוך אותם, ורצה לומר, בלא שריה, יצא מהן

והמגן אברהם מפסק דידנו דנקט הגדולה, ועין בסוף סימן רח משמע דעת' שלא לברך כלל בזה [משמ"ג], וכן משמע קצת ביה"ח וצ"ח דאין לו פתנה כלל, אכן אם יש לו יין, טוב שישתה ויברך 'על הגפן' ויכלל גם 'על העץ', ואף-על-גב דהבי"ח יוסף ולבאש כתבו כ"אן דאין זה פתנה, דאין לו להוסיף ב"סח

